

elämästä ja samalla myös hyvin henkilökohtainen kirja Ohtosen omista elämänvaiheista. Ajallisesti kirjassa liikutaan vuosien 1990 ja 2015 välillä eli kirjoittajan lapsuuden ja aikuisuuden tapahtumissa. Kirja oli vuoden 2016 lopulla ehdolla sekä Tietokirjallisuuden Finlandia-palkinnon saajaksi että myös WWF Suomen Vuoden luontokirjaksi.

Ohtosen karhukertomus alkaa kuin jännittävä seikkailukirja. Yhdeksänvuotias poika pakenee yöllä kesämökiltä metsään, hän juoksee paljain jaloin ja etsii suojaista paikkaa, minne hän voisi piiloutua yöksi turvaan. Poika yrittää liikkua kuin metsän eläin, hiljaa ja huomaamattomasti, ja jää lopulta piiloon kuusen oksien suojaan.

Tällä öisellä retkellään poika kohtaa suuren uroskarhun, jolle hän antaa komean nimen John Goodman – ilmeisesti suurikokoisen amerikkalaisen näyttelijän mukaan. Karhusta tulee pojan voimaeläin. Pakomatka jatkuu vielä toisenkin yön, ja kun hän lopulta palaa viluisena ja nälkäisenä perheensä luokse, hän on päättänyt olla kertomatta kokemuksestaan kenellekään. Asia jää vain hänen sekä John Goodmanin ja metsän väliseksi salaisuudeksi.

Ristiriitaisia ajatuksia

Karhu – voimaeläin ei ole vain kirja karhuista ja niiden elämästä, sillä Ohtonen punoo karhukuviensa ympärille kirjoittamaansa kertomukseen myös oman elämänsä kipeimmät muistot. Lukija voi yllättyä tekstistä, joka välillä kertoo kirjoittajan lapsuuden ja nuoruuden perheasioita, mutta jatkuu karhukertomuksena, jossa kaikilla karhuilla on nimet, kuten Brutus, Pontus, Taika, Tuuli ja Valle – tai John Goodman.

Karhujen elämästä Ohtonen kertoo osittain fiktiivisenä kertomuksena ja palaa välillä asiapi-toisempaan tekstiin. Tietokirjallisuuden Finlandian esiraati nosti valintansa perusteluissa esille myös tekstin fiktiivisyyden – sen

Karhun kanssa metsässä ja mielen syövereissä

Kimmo Ohtonen: *Karhu – voimaeläin*. Docendo 2016.

Karhu – voimaeläin on luonto-toimittaja ja -kuvaaja Kimmo Ohtosen komeiden valokuvien ympärille laatima kertomus karhun

mukaan ”kansalliseläin karhu nousee kauniissa ja surumielisessä kirjassa pelastajan rooliin”.

Sekä kirjoittajan omat että myös karhujen oletetut tuntemukset nousevat tekstissä merkityksellisinä pintaan, vaikka karhujen ajattelusta ei juuri mitään varmaa tietoa voi ollakaan. Karhun aistit ovat hyvin paljon herkemmat kuin ihmisellä, ja siksi karhu myös hahmottaa ympäristönsä aivan erilaisena kuin ihminen. Karhun aivoituksia on hyvin vaikea arvioida tarkasti, eihän sitä ole toistaiseksi mahdollista edes tutkia muilla keinolla kuin seuraamalla karhun käyttäytymistä.

Ohtonen kirjoittaa kuin luontodokumentin käsikirjoitusta, välillä hyvin lyhyin lausein, mutta sujuvasti etenevää ja tarkasti kuvailevaa tekstiä, jota on helppo lukea. Vaikka *Karhu - voimaeläin* ei olekaan aivan tavallinen tietokirja, siinä on myös karhun biologiaan liittyviä asioita, joiden tiedot on tarkistanut suurpetotutkija Ilpo Kojola.

Lukijana joudun miettimään, onko henkilökohtaisista asioista avautuminen karhujen elämästä kertovassa kirjassa oleellista tai edes viisasta? Kirja on pitkäkestoinen teos, jonka voi ottaa esille vielä vuosikymmenienkin jälkeen uudelleen luettavaksi.

Luonnosta Ohtonen kirjoittaa välillä hyvin ihanteellisesti – ”luonto on armottomuudessaan reilu, luonnossa ei ole mielivaltaisuuksia vaan kaikki perustuu välttämättömyyden pakkoon”. Voihan niin tietenkin ajatella, vaikka luonnon arvottaminen tällaisella asteikolla ei olekaan tarpeellista. Miten tasa-puolinen luonto sitten todellisuudessa on?

Metsän eläimiä ja ihmistä luonto kohtelee yhdenvertaisesti, mutta ihminen on vain huonommin luontoon sopeutunut. Täysin luonnon armoilla elävä ihminen voi alitua aivan sattumalta monenlaisille vakaville vaivoille, saada esimerkiksi puutiaisaivokuumeen, borreliosisin tai vaikkapa ekino-

kokkoosin, sillä niiden aiheuttajat elävät hyvässä sovussa muun luonnon kanssa myös meidän pohjoisissa metsissämme. Luontoon pakeneminen ei ole hyvä ratkaisu missään ongelmassa, vaan jokaisen ihmisen pitäisi oppia tulemaan hyvin toimeen omien lajikumppaneidensa kanssa.

Kaunis luontokuvakirja

Tätä teosta voi katsella myös luontokuvakirjana. Komeat luontokuvat ovat oikeastaan tekstiäkin merkittävämmässä osassa, sillä useimmat lukijat kiinnostunevat kirjasta jo kuvia selatessaan. Myös aukeamien taitto on suunniteltu hienosti valokuvien ehdoilla. Graafinen suunnittelija Elina Reineck on luonut teokselle hyvin edustavan visuaalisen ilmeen. Karhu on suurikokoinen metsän eläin, joten tarvittaessa suuret karhukuvat ovat saaneet tilaa jopa kokonaisen aukeaman verran.

Eri vuodenaikoina kuvatuissa valokuvissa ei ole kuvatekstejä, mutta niiden eloisuus ja sisällön runsaus on hyvin havaittavissa. Hienot kuvat kertovat omaa tarinaansa pohjoisen erämaan suurpedoista ja monista muistakin eläimistä. Kuvia katselemalla saa hyvän käsityksen myös pohjoisen havumetsän luonnosta, joka on karhun luontaista elinympäristöä. Kimmo Ohtosen luontokuvia voi vain kehua. Niitä voi katsella yhä uudelleen ja löytää aina lisää mielenkiintoisia yksityiskohtia.

Kertomusten tapahtumapaikat ja myös karhukuvien kuvauspaikat jäävät lukijalle vain arvailujen varaan, sillä kirjoittaja ei anna lapsuutensa kesien maisemille mitään tarkkaa sijaintia. Hän viittaa usein itärajan petopitäjiin ja mainitsee vaivihkaa myös Kainuun korvista, ja siellä myös luontokuvat on ilmeisesti kuvattu.

Petoviha elää vielä

Karhujen ja omien elämänvaiheidensa lisäksi Ohtonen kertoo myös metsän muiden petojen elämästä, jolloin joidenkin syrjäseutu-

jen ihmisten vanha petoviha nousee tärkeäksi asiaksi. Liian usein oikeus on otettu omiin käsiin ja metsissä liikkuva karhu tai susi on joutunut tappajan saaliiksi. Suurilla saloilla petoja on voitu jahdata lumikelkoilla vaikka keskellä päivää, sillä minkäänlainen valvonta ei ole taannut lakien noudattamista harvaan asutuilla seuduilla.

Laki alkoi suojata Suomessa karhujen elämää vasta 1960-luvulla, ja nykyisin karhu on aina rauhoitettu, kuten ovat muutkin suurpedot – susi, ahma ja ilves. Karhuja metsästetään silti joka vuosi, sillä poronhoitoalueella kaadetaan vuosittain useita kymmeniä tai jopa pari sataa karhua maa- ja metsätalousministeriön määräämien kiintiöiden mukaan. Myös muualla Suomessa voidaan ampua karhuja erityisistä syistä Suomen riistakeskuksen myöntämällä poikkeusluvalla.

Metsästäminen on muutenkin tarkasti lailla ja asetuksilla säädeltyä. Sen pitää tapahtua aina voimassa olevien lakien mukaan, mikä on myös vastuullisten metsästäjien ja eränkävijöiden suuren enemmistön toive. Todellisuudessa vain yksittäiset petovihaajat sooloilevat, eikä salametsästyksellä ole mitään yleistä tukea paikallisten asukkaiden keskuudessa edes petoalueilla.

Karhuja ja muita suurpetoja salametsästävä on aina rikollinen. Rauhoitettujen suurpetojen sala-kaadot pitää tuoda julkisuuteen, sillä petoviha ja salametsästys ovat todellisuutta Suomessa vielä nykyaikanakin. Tämä on myös Ohtosen karhukirjan tärkeimpiä sanomia.

MATTIAS TOLVANEN

Kirjoittaja on tietokirjailija ja biologi.